

Motion till riksdagen 2022/23:909

av **Alireza Akhondi m.fl. (C)**

Bostäder och grönt samhällsbyggande

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att förändra fastigheters verksamhetsyfte och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att identifiera nödvändiga reformer när det gäller samhällsbyggnad i syfte att öka beredskapen inför framtida krissituationer och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kartläggning och översyn av myndighetskrav som påverkar byggandet i syfte att fler bostäder ska byggas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunal försöksverksamhet och möjligheten att peka ut innovationsytor där avsteg från gällande byggregler är tillåtna och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvidgad regionplanering och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för andra aktörer att utföra delar av det som i dag är Lantmäteriets arbetsuppgifter och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det lättare för kommuner att inrätta kommunala lantmäterier och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunal samverkan om lantmäteriverksamhet bör tillåtas och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en maximal handläggningstid vid överklaganden och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa sakägarkretsen vid överklaganden och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda införandet av en avgift för överklagande och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla byggprocesser genom att upplåta geodata åt bygg- och fastighetsföretag och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja helt digitala processer för såväl planering som plangenomförande och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att nå målsättningen om att tillgängliggöra nationella geodata och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta bostadsbyggande genom att riksintressena preciseras och att mindre areal omfattas och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att översynen av riksintressena bör tas vidare och leda till konkret handling och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintressena återkommande bör aktualiseras samt att en solnedgångsklausul för riksintressen bör införas och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunalt instiftade naturreservat och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en noggrann avvägning mellan behovet av bostäder och produktiv jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka arean för komplementbostadshus till 40 kvadratmeter och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dialog mellan det offentliga och branschen i jämställdhetsfrågor och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställd samhällsbyggnad och en översyn kring hur företag som driver ett aktivt värdegrundsarbete kan premieras och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta arbetet med att se över nedskrivningsreglerna i syfte att finna lösningar som underlättar bostadsbyggande i hela landet, och att en utredning bör tillsättas för att föreslå lämpliga förändringar i årsredovisningslagen, och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de statliga kreditgarantierna bör riktas tydligare mot svaga marknader och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Boverket vid handläggning av de statliga kreditgarantierna ska beakta varierande fastighetsvärden på svaga marknader och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad information och rådgivning kring de statliga kreditgarantierna och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheter att bilda gemensamma bostadsrättsföreningar på olika fastigheter och tillkännager detta för regeringen.

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunerna bör ges möjlighet att peka ut områden där bygglov inte längre ska krävas och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning bör föreslå fler åtgärder som kan genomföras utan krav på anmälan och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa kraven på bygglov för glampingtält, husvagnar, husbilar och villavagnar och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett slopande av fastighetsavgiften de första fem åren riktat till den som för permanentboende tar över en byggnad som inte används och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av hur kommuner på ett rimligt sätt kan ges möjlighet att förvärva vanvårdade fastigheter och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygder och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka möjligheten till en lägre avstyckningsavgift om den fastighet som bildas understiger ett visst värde och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett enkelt och enhetligt kulturskydd för fastigheter i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att taktytor bör betraktas som en strategisk resurs för energiproduktion, dagvattenhantering samt ekosystemtjänster och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler insatser för att öka byggandet i trä och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en långsiktig strategi för cementindustrin i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om återbruk och återvinning av byggmaterial och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mätning av radon, exempelvis i samband med obligatorisk ventilationskontroll, och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för ett effektivt och flexibelt system för ekologisk kompensation som bidrar till biologisk mångfald och ekosystemtjänster vid nyexploatering och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statliga myndigheter och kommuner i sin samhällsplanering i högre grad ska värna den biologiska mångfalden och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över plan- och bygglagen för att stärka ekosystemtjänsternas roll i stadsplaneringen samt skapa fler grönytor och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hållbar va-infrastruktur och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och

eftersträvansvärt att samverka kring va över kommungränser och tillkännager detta för regeringen.

46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta hänsyn till markretentionens betydelse när miljöpåverkan från enskilda avlopp bedöms av tillsynsmyndigheterna och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att ge ett skatteavdrag till privatpersoner som installerar miljöanpassade avloppsanläggningar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ej likställa industri- och trafikbuller med ljud från exempelvis skolor och idrottsaktiviteter och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om modernisering av samtliga bullerregler, bl.a. genom att mäta och värdera bullernivåer innanför fasad, i syfte att stimulera användning och utveckling av nya tekniska lösningar och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla den nationella bullersamordningen och ta fasta på tekniska framsteg och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det lättare att få bygga strandnära och skapa bättre förutsättningar för bostäder, besöksnäringen och gröna näringsverksamheter och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det lokala inflytandet och medbestämmandet i frågor som rör utveckling i områden som i dag omfattas av strandskyddet och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphäva det generella strandskyddet vid små insjöar och mindre vattendrag och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphäva strandskyddet vid anlagda vatten och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nytt begrepp bör införas, strandnära utvecklingsområden, som automatiskt ersätter tidigare LIS-områden och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge kommuner möjligheten att införa strandnära utvecklingsområden genom de kommunala översiktsplanerna och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka de särskilda skälen för dispens i strandnära utvecklingsområden och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska bli lättare att vidta klimatanpassningsåtgärder i strandnära områden och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över och utveckla undantagen för de areella näringarna i strandskyddslagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Byggandets förutsättningar sätter på många sätt ramarna för människors liv och vardag. Tak och väggar, spår och vägar, grönområden och mark som kan exploateras är viktiga resurser i ett modernt välfungerande samhälle. Ekonomiska realiteter, naturens lagar och rättsstatens principer ställer tydliga krav på samhällsbyggandet. Klimatomställningen måste fortgå. Samhället måste rustas för kriser och katastrofer. Samhällsutmaningar som integration och demografi liksom social och regional klyvning måste hanteras.

Behovet av bostäder är stort. Enligt Boverket rapporterar 204 av Sveriges 290 kommuner att de i dagsläget har underskott på bostäder i någon form. Även om antalet kommuner som rapporterar underskott har minskat de senaste åren är det tydligt att fler bostäder behöver byggas. Det befintliga bostadsbeståndet måste dessutom nyttjas mer effektivt. Samtidigt behövs medvetenhet om att förutsättningarna för bostadsbyggandet och skapandet av bra boendemiljöer skiljer sig åt i olika delar av landet. En hållbar bostadspolitik måste utgå från lokala förutsättningar, samtidigt som den ska vara anpassad till de övergripande samhällsutmaningar vi står inför.

För att minska underskottet av bostäder behöver alla goda krafter hjälpas åt. Stat, kommuner, regioner, banker, näringsliv, civilsamhällesorganisationer med flera kan bidra till att skapa en bättre fungerande bostadsmarknad i Sverige. Grunden är att skapa rätt förutsättningar för att den som söker någonstans att bo snabbt ska kunna få tillgång till en bostad. Att den som har en bostad tryggt ska kunna bo kvar. Och att den som saknar tak över huvudet ska kunna erbjudas någonstans att bo.

Med långa köer in på bostadsmarknaden behöver också användandet av befintlig bebyggelse kunna förändras, så att byggnader som uppförts för andra syften än bostäder kan omvandlas efter dagens behov. Kommunerna skulle kunna bidra till detta om lagen gav dem större möjligheter att i detaljplan ändra byggnaders syfte. På så vis kan verksamhetslokaler bli till nya bostäder. Detta kan också sänka risken för att byggnader står tomma, till exempel när verksamheter flyttat till annan ort eller lokalen av andra orsaker inte längre efterfrågas för sitt ursprungliga syfte. Denna fråga bör därför utredas.

Samhällsbyggande till skydd mot kriser

De senaste åren har samhället utsatts för en rad prövningar. I dagsläget rasar ett krig i Europa. Covid-19-pandemin visade på kort tid hur viktigt det är med ett samhällsbygge som är robust och som kan hantera kriser. Behoven av att kunna lagra matvaror för att klara en tid i isolering tydliggjordes. Nödvändigheten av bredbandsutbyggnad för att ge människor i hela landet en möjlighet att arbeta hemifrån har blivit uppenbar. När människor avrätts från att använda kollektivtrafik har det också visat sig hur viktigt det är med ett samspel av olika transportslag för att människor ska kunna ta sig från punkt A till punkt B, också i kristider. Kriget i Ukraina har i sin tur bidragit till skenande energipriser, stigande inflation och höjda räntor. Därtill föreligger en överhängande risk för att byggandet avstannar, och att ytterligare ekonomiska följder drabbar såväl hushållen som bygg- och bostadsbranscherna.

Krisberedskapen måste utformas utifrån antagandet att nästa kris kan vara av en helt annan natur än den vi står inför här och nu. Det kan handla om nya typer av sjukdomar som sprids i samhället, eller helt andra händelser som påverkar Sverige och omvärlden. Extremväder, översvämningar och bränder är omedelbara följder av klimatförändringarna som redan påverkar oss. Vi behöver beredskap inför händelser som kan leda till

brist på vatten och livsmedel, eller orsaka störningar i elförsörjning och annan samhällsviktig infrastruktur. Behoven av lagringsutrymmen för livsmedel och tillgången till uppkoppling och mobilitet är exempel på sådant som måste vägas in. Det kan handla om att skapa nya standarder för exempelvis bredband i bostäder. Det kan handla om hur man undviker att göra bostadsområden beroende av enbart ett transportslag. Vatten- och avloppslösningar blir mer motståndskraftiga om inte alla hushåll ansluts till gemensamma kommunala vattentjänster. Med mer decentraliserade lösningar kan krishantering i vissa fall underlättas. Att underlätta för byggnation också utanför detaljplanelagt område eller huvudorten kan bidra till minskad sårbarhet totalt sett.

Möjligheten att ändra planbestämmelser och upphäva bygglovskrav har också visat sig viktig i kris. Här bör gällande lagstiftning och regelverk ses över. Kopplat till ekonomiska kriser är det också viktigt att belysa möjligheten att kunna ändra fastigheters och byggnaders verksamhetssyfte. Behoven av bostäder är alltfjämt stort, i ett läge där exempelvis hotellnäringen får svårigheter bör fastigheter som står tomma lättare omvandlas till bostäder.

Sammanfattningsvis är det av största vikt att en översyn görs av frågor som rör samhällsbyggnadsfrågor och krishantering för att identifiera nödvändiga reformer som kan öka beredskapen för nutida klimatförändringar och framtida krissituationer.

Underlätta nybyggnation

För att råda bot på bostadsbristen och öka antalet tillgängliga bostäder behövs ett fortsatt arbete med att undanröja hindren för nybyggnation. De myndighetskrav som styr byggandet syftar så gott som alltid till att den svenska bostadsmarknaden ska kunna erbjuda trygga och säkra boenden av god kvalitet. Det är bra. Men kraven måste också ses i ett vidare perspektiv. Hur blir den helhet som de tillsammans bildar? Med ett lapptäcke av regelverk tenderar vi att få ett svåröverblickbart system med långdragna och komplicerade processer.

För att det ska vara möjligt för berörda aktörer och privatpersoner att navigera bland de regler och system som omger bostadsmarknaden är det viktigt med tydlighet kring vad som gäller och att myndighetskraven inte leder till onödiga hinder för nyproduktionen. Exempelvis måste det vara möjligt också för mindre aktörer att göra sig gällande på byggmarknaden. En kartläggning och översyn av de myndighetskrav som påverkar byggandet bör därför genomföras. Liksom en översyn av kraven för bostäder av en mer tillfällig karaktär, såsom studentbostäder eller co-living. Syftet ska vara att fler bostäder byggs.

Sveriges kommuner har planmonopol, och detta är något som Centerpartiet värnar. Planmonopolet innebär i teorin att kommunerna har goda möjligheter att vara drivande ifråga om att utveckla och förenkla sina plan- och bygglovsprocesser. I praktiken behöver dock kommunernas möjlighet att tillvarata sitt självstyre stärkas. Genom att låta kommunerna testa olika lokalt anpassade modeller kan nya effektiva arbetssätt uppstå, som möjliggör kortare ledtider från idé till byggklar mark och färdiga hus. Därför föreslår Centerpartiet också införandet av kommunal försöksverksamhet för att förkorta och förenkla byggprocesser. För att ytterligare förenklingar och effektiviseringar av byggandet ska komma till stånd är det också viktigt att det finns utrymme för innovationer. Det bör därför finnas möjlighet att på vissa platser eller i samband med exempelvis bomässor och liknande peka ut innovationsytor där avsteg från gällande

byggregler är tillåtna. Detta kan skapa fler möjligheter för bostadsbolag, byggare och arkitekter att tänka nytt och pröva nya lösningar. Viktigt i samband med detta är att det också är tillåtet att låta människor bo i dessa bostäder så att de nya lösningarna kan prövas skarpt och möta verkliga behov. Denna typ av försök och innovationsytor kan spela stor roll i landsbygdskommuner där behovet att pröva nya lösningar för att över huvud taget få nybyggnation till stånd är särskilt stort. Parallellt med att kommunerna ges större frihet att utveckla sina planprocesser är det viktigt att de statliga reglerna är enhetliga. Fler metoder och tekniska lösningar bör typgodkännas så att byggkostnader kan pressas.

Den statliga nivån behöver stödja kommunerna i planeringsarbetet. Det kan till exempel handla om att bidra med kunskap och erfarenheter. Inom detaljplanelagt område finns ofta mark som snabbt kan tas i anspråk för bostadsbyggande. Men många kommuner behöver goda exempel och erfarenheter av andra liknande projekt för att lyckas med detta. Samtidigt vet vi att olika modeller och arbetsätt för att samordna beslutsfattandet och påskynda förtätning och utveckling inom detaljplanelagt område återkommande har prövats runtom i landet. På motsvarande sätt kan kommuner, som har svårt att bebygga den mark som finns tillgänglig, behöva utveckla metoder för att anvisa mark och sänka kostnaderna för byggherren. Här kan den statliga nivån fungera som smörjmedel för att en klok lösning från en kommun i norr kan gå på export till kommuner i söder, och vice versa. Det kan också finnas skäl för en översyn av plan- och byggförordningen i syfte att finna en rimligare balans vad gäller byggsanktionsavgifternas storlek.

En ökad regional samordning i planarbetet syftar till att peka ut hur användningen av mark- och vattenområden liksom riktlinjer för lokaliseringen av bebyggelse genomförs på ett sätt som gagnar regionen som helhet. Stockholms, Hallands och Skåne län har i dag rätt att utgöra regionplaneorgan. Centerpartiet är positivt till att regionplanering tillämpas i fler län och kommunalförbund som efterfrågar denna möjlighet.

En annan faktor som påverkar byggandet är Lantmäteriets handläggningstider, som är för långa. Det behövs effektiviseringar och liberaliseringar. En översyn bör därför göras i syfte att förenkla och modernisera de lagar och regler som styr lantmäteriverksamheten. Det måste till exempel bli möjligt för andra aktörer att ta över delar av det som i dag är Lantmäteriets ansvarsområden. Det behöver också bli lättare för kommuner att inrätta kommunala lantmäterier. Dessutom bör kommunal samverkan om lantmäteriverksamhet tillåtas. På så sätt kan kostnaderna minskas och handläggningstiderna kortas.

Många och långa överklagandeprocesser leder också till att byggprocesserna förlängs och försvåras. Ibland ser vi också hur möjligheten att överklaga missbrukas i syfte att försvåra och försena. Detta är allvarligt i ett läge där behovet av bostäder är så stort som det är i dag. När detta sker är risken överhängande att byggherrarna avstår från att bygga hellre än att slösa tid och resurser på en utdragen rättsprocess.

När det gäller överklaganden bör en maximal handläggningstid införas. Sakägarkretsen vid ett överklagande bör begränsas. Införandet av en avgift för den som överklagar beslut om bygglov och detaljplan bör utredas. Vi vill också stärka den enskildes rätt vid prövningar av bygglov genom omvänd bevisbörda så att ansvaret ligger hos myndigheten att kunna påvisa att ett ärende strider mot lagstiftningen.

Digitaliserade planprocesser och öppna data

Digitaliseringen innebär ett av de största tekniksprången som samhällsbyggnadssektorn genomgått. Rätt utnyttjad kan den moderna tekniken revolutionera såväl samhällsplaneringen som det demokratiska beslutsfattandet, liksom medborgarnas och branschernas insyn och delaktighet. Digitaliseringen ökar också möjligheterna att samordna regelverken och kan leda till en effektivare och mindre kostnadsdrivande samhällsplanering.

Boverket har noterat att kommunernas plankontor sällan har tillräcklig kapacitet både för att hantera sitt strategiska utvecklingsarbete och för att ta fram nya detaljplaner. Också i detta avseende kan nya tekniska lösningar vara till stor hjälp.

Centerpartiet har återkommande lyft frågan om införande av privat initiativrätt. Något som riksdagen nu också fattat beslut om. I och med beslutet om att införa privat initiativrätt blir det enklare för planintressenter att själva driva planprocesser. Rätt tillämpad kan denna reform innebära en välbehövlig avlastning för kommunernas planavdelningar samtidigt som förutsättningarna för nyproduktion av bostäder förbättras.

Trots att reglerna om privat initiativrätt börjat gälla saknar många kommuner utvecklade arbetsmetoder för att dels informera om de nya möjligheterna, och dels underlätta för berörda intressenter. I många fall är också tillgången till öppna kommunala data begränsad.

Planprocesserna behöver effektiviseras och det behövs insatser för att minska kötiderna för beslut om byggrätt, bygglov och fastighetsbildning. Det räcker inte att försöka beta av den allt längre väntelistan. Landets kommuner måste se till att ökade resurser läggs på utveckling för att införa och tillämpa en helt digital process. Digitala planeringsunderlag måste effektivt kunna användas i efterföljande planprocess. Kommunerna har här stort ansvar i att främja den digitala planprocessen. Detta genom att tillgängliggöra öppna, avgiftsfria kommunala och statliga fastighets- och geodata, digitalisera befintliga detaljplaner liksom övrigt planeringsunderlag, och tillhandahålla dessa avgiftsfritt och öppet. De senaste åren har insatser på nationell nivå gjorts för att lägga grunden för att tekniskt möjliggöra en digitaliserad planering. Detta arbete behöver alltså fortsätta, och öppna data bör vara en tydlig målsättning.

Tillgången till byggbar mark

En av de största utmaningarna för möjligheten att bygga mer är tillgången till byggbar mark. Det finns en lång rad begränsningar som gör att mark som skulle vara lämplig för bostadsbyggande i dag inte kan användas. Riksintressenas antal och utbredning är ett exempel på sådana begränsningar.

Ungefär halva Sverige är i dag klassat som statligt riksintresse. Ofta är detta skydd befogat, men omfattningen är för stor och ingriper på ett orimligt sätt mot angelägna behov, exempelvis av bostadsbyggande. De myndigheter som identifierar var riksintressen finns har tenderat att vara oprecisa när dessa områden pekats ut. Det leder till att betydande områden skyddas utan att det egentligen skulle behövas. Den översyn och inventering av riksintressen som genomförts var viktig, men arbetet är ingalunda att betrakta som slutfört. Målet måste vara att riksintressena kan användas för att skydda viktiga verksamheter och områden, men utan att de onödigtvis hindrar nybyggnation.

För att riksintressena ska kunna uppfattas som legitima är det viktigt att de uppfyller sitt syfte. Till exempel bör ett riksintresseanspråk som regel vara till skydd för ett område som är av just nationellt intresse snarare än en regional angelägenhet. Ofta kan riksintressen också ifrågasättas då de omfattar befintliga anläggningar, medan skäl finns att de upprätthålls på mark som behöver reserveras för särskilt viktiga ändamål. Riksintressen bör i normalfallet heller inte användas för att skydda mark som redan är skyddad genom annan lagstiftning.

Det är viktigt att riksintressena återkommande aktualiseras. Centerpartiet har därför bidragit till att krav ställs på detta. Helst vill vi se att detta görs regelbundet, förenat med en solnedgångsklausul som gör att riksintresseanspråket förfaller om så inte sker, eller om marken inte tas i anspråk inom en viss tid. Detta är rimligt mot bakgrund av det hinder inaktuella riksintressen annars utgör mot kommunernas förmåga att ta sitt planeringsansvar. Det måste också vara möjligt att väga andra intressen – som bostadsbyggande – mot de värden som riksintressena ska skydda. Vidare finns skäl att förtydliga ansvarsfördelningen mellan statliga myndigheter, länsstyrelser och kommuner i arbetet med att se till så att riksintresseanspråken hålls aktuella.

Områden med mycket stora naturvärden ska skyddas. De mest värdefulla naturområdena bör vara ett statligt ansvar. Men kommunerna bör själva ha det avgörande inflytandet över kommunalt instiftade naturreservat. Kommunerna bör i linje med detta ha ansvar för att förtydliga vilka värden som ska skyddas respektive utvecklas i sina översiktsplaner, så att man sedan har rådighet att utarbeta exempelvis detaljplaner för områden där det går att bygga, eller skötselplaner för de områden som ska skyddas. När ett naturreservat instiftats behövs regelverk som gör att skyddet av marken inte godtyckligt kan avlägsnas. Men det är inte rimligt att kommuner, likt i dag, kan instifta naturreservat de sedan inte kan påverka. Därför bör kommunerna i högre utsträckning kunna ändra gränser för, eller ompröva, kommunalt instiftade naturreservat.

Områden med värdefull åkermark måste också skyddas för att trygga livsmedelsförsörjningen. En noggrann avvägning behöver därför göras mellan behovet av bostäder och produktiv och efterfrågad jordbruksmark. Byggnation på åkermark kommer behöva ske även i framtiden, men Jordbruksverket med flera pekar i rapporter på att åkermarkens långsiktiga värden ofta får stå tillbaka mot mer kortsiktiga ekonomiska värden. Samtidigt hindras inte sällan småskalig nybyggnation som i grunden är viktig för landsbygdernas överlevnad. För att åkermarken ska bevaras måste skyddet av åkermarken stärkas. Det kan handla om att kraven på beslutsunderlag skärps och definitionen och motiveringen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse tydliggörs. Därför bör regeringen tillsätta en utredning som ser över hur kommuner definierar väsentligt samhällsintresse, och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behöver göras för att tillämpningen ska fungera.

Redan bebyggd mark kan ofta användas för att skapa fler bostäder. Bland annat genom förtätning. De så kallade Attefallshusen – komplementbostäder och komplementbyggnader – har varit en välkommen möjlighet för exempelvis villaägare att bidra till ett utökat bostadsutbud. Att ge enskilda husägare möjligheten att utveckla sin egen tomt genom uppförande av komplementbostadshus har flera fördelar. Det skapar möjligheter för fler att bli delaktiga i bostadsbyggandet, det ökar egenmakten för fastighetsägaren, och det ger tillskott av bostäder i form av småskalig förtätning. För att ytterligare öka möjligheterna att till skapa nya bra bostäder genom småskalig förtätning menar vi att komplementbostadshusen, det vill säga de Attefallshus som är avsedda att bo i, tillåts uppgå till 40 kvadratmeter.

Jämställd samhällsbyggnad

När bostadsområden planeras eller rustas upp är det viktigt att väga in frågor som rör jämställdhet. Det kan exempelvis handla om att skapa trygga stadsmiljöer med god belysning och att ”mörka bakgator” undviks.

Vidare behöver man redan i planeringsstadiet se till så att hänsyn tas till de boendes behov av mobilitet. Det finns betydande risker med att göra ett bostadsområde beroende av endast ett transportslag, och detta är något som har tydliga jämställdhetsaspekter. Att planera för ett ökat användande av cykel som transportmedel är viktigt för att öka mobiliteten. Det behövs en allsidig planering av våra boendemiljöer som tar hänsyn till familjers behov av till exempel förskolor, fritidsaktiviteter, handel, grönområden med mera.

Behovet av nya bostäder innebär också att branschen har behov av att rekrytera personal för att över tid kunna bygga de bostäder som efterfrågas. Såväl inom byggutbildningar som inom branschen behövs ett aktivt jämställdhetsarbete. Jämställd representation i styrelser och bolagsledningar är betydelsefullt, och arbetet för att öka kvinnors representation behöver fortgå. Yrkes- och lärlingsutbildningar är viktiga för de små och medelstora företagen. För att svara på arbetsmarknadens efterfrågan på duktigt yrkesfolk måste yrkeshögskoleutbildningarna byggas ut ytterligare och gymnasiets yrkes- och lärlingsutbildningar utökas och breddas. Lärlingssystemet måste även kunna erbjudas vuxna, och den som redan har gymnasieexamen eller akademisk examen ska kunna byta karriär och bli lärling. Det offentliga bör föra en tät dialog med branschen i dessa frågor. Så kan fler hitta till byggbranschen, så kan kompetensbehovet tillfredsställas och mer jämställda arbetsplatser skapas. Det bör utredas på vilket sätt företag som driver ett aktivt värdegrundarbete kan premieras.

Byggnad och bostäder i Sveriges landsbygder

När en överväldigande majoritet av landets kommuner anger att de har underskott på bostäder är det uppenbart att bostadsbrist är allt annat än en storstadsföreteelse. Också på Sveriges landsbygder liksom i medelstora städer och samhällen efterfrågas fler bostäder. Men på landsbygder och på mindre orter finns andra utmaningar än i storstadsregionerna där höga markpriser och byggkostnader täcks av stora värden på färdigställda bostäder. Låga bostadspriser utanför de större städerna gör det svårt att få lönsamhet i investeringar när fastighetsvärdet måste skrivas ner så fort huset är byggt.

Redovisningsreglerna för allmännyttiga bostadsbolag är omdiskuterade. Skälet är, som ovan beskrivits, att bostadsbolag på svaga marknader ofta tvingas till stora nedskrivningar vid nyproduktion på grund av att byggkostnaderna överstiger marknadsvärdet. Det gör att det i många kommuner blir mycket svårt att bygga nya hyresbostäder, trots att efterfrågan finns. Till grund för denna problematik ligger fördraget om Europeiska unionens funktionssätt som sätter tydliga gränser för offentligt stöd till företag. Den så kallade Allbolagen hänvisar till EU-fördraget och sätter därmed gränser för vilka typer av stöd och i vilken omfattning sådana kan ges till bostadsbolag. Allbolagen innehåller däremot inga redovisningsregler utan dessa regleras i årsredovisningslagen. Centerpartiet har sedan många år drivit frågan om en översyn av regelverken i syfte att finna lösningar som underlättar bostadsbyggande i hela landet utan att kollidera med EU:s statsstödsregler, och anser att en utredning bör tillsättas för att föreslå lämpliga förändringar i årsredovisningslagen.

Redovisningsreglerna är långt ifrån det enda hindret för landsbygdsutvecklingen. Behovet av att bygga bostäder på Sveriges landsbygder ställer krav på ytterligare åtgärder. Därför behöver bland annat de statliga kreditgarantierna riktas tydligare mot svaga marknader där det är särskilt svårt att på kort sikt få lönsamhet i nyproduktion av bostäder.

Redan i dag finns delar i regelverken för kreditgarantierna som är utformade för att stötta byggande på svaga marknader. För att ge kreditgarantierna större effekt bör justeringar göras som tydligare fokuserar stödet mot byggande i landsbygdskommuner. En orsak till att dagens kreditgarantier inte utnyttjas fullt ut är att kunskapen om dem är otillräcklig. Dessutom anses Boverket göra en alltför låg värdering, vilket urholkar värdet av garantierna sedan avgifterna betalats. Större hänsyn behöver därför tas till varierande fastighetsvärden. Mot bakgrund av detta behövs också mer information och rådgivning. Därtill bör slutsatserna i SOU 2017:18 beaktas.

Höga byggkostnader är ett stort hinder för nybyggnation i landsbygdskommuner. En orsak till höga kostnader är att hyressättningen länge varit utformad så att den lägger större vikt vid produktionskostnader än människors betalningsvilja. Det är därför nödvändigt att den utredning som lagt förslag om fri hyressättning i nyproduktion ligger till grund för en reform av hyressättningssystemet.

Möjligheterna att bygga bostadsrätter på landsbygderna behöver också ses över. Av naturliga skäl är det ofta svårt att genomföra storskalig exploatering på landsbygden. Det innebär att bostadsrättsföreningar blir små och sårbara. I dag finns inte möjligheten att bilda gemensamma bostadsrättsföreningar på helt olika fastigheter – en sådan möjlighet bör utredas.

Det behövs också mer långtgående reformer av reglerna för byggandet på Sveriges landsbygder. Detta för att lägga grunden för lokal utveckling och tillväxt i hela landet. För att underlätta byggande och företagande i hela landet föreslår Centerpartiet att kommunerna ges möjlighet att peka ut områden där bygglov inte längre ska krävas. I normalfallet ersätts kravet på bygglov med anmälningsplikt. En utredning bör också föreslå fler åtgärder som kan genomföras också utan krav på anmälan.

På så sätt kan det kommunala självstyret stärkas över både byggpolitiken och den lokala utvecklingen. Samtidigt stärks äganderätten och den personliga friheten att bygga, renovera och bygga ut sin fastighet. Vidare vill vi avskaffa kraven på bygglov för glampingtält, husvagnar, husbilar och villavagnar som står uppställda på campingplatser. Dagens krav leder inte minst till osäkerhet och ökad administration för dem som driver campingplatser.

Runtom i landet finns många hus som står öde. Detta är ett av många exempel på ett dåligt utnyttjande av befintligt bostadsbestånd. Många av dessa hus har ett betydande renoveringsbehov. För att minska trösklarna för människor att ta sig an denna typ av hus och på så sätt bidra till att fler bostäder tas i bruk på Sveriges landsbygder vill vi utreda ett slopande av fastighetsavgiften de första fem åren för den som för permanentboende tar över en byggnad som inte använts under lång tid. Samtidigt finns också hus och byggnader som utgör en olägenhet och som behöver åtgärdas, något som i vissa fall kan vara mycket svårt. Förvisso finns det regler som möjliggör expropriation av fastigheter som vanvårdas men sådana processer är kostsamma – i synnerhet för små kommuner – och de tar lång tid att genomföra. Exempel finns där kommuner tvingas ta till knep för att till exempel få fastighetsägaren försatt i konkurs eller fastigheten utmätt så att kommunen kan köpa den. Frågan om tomma och misskötta hus behöver alltså dels mötas med gynnsamma villkor för den som vill ta sig an ett sådant, och dels genom en

översyn av hur kommuner på ett rimligt sätt kan ges möjlighet att förvärva vanvårdade fastigheter utan att de grundläggande principerna kring äganderätten hotas.

På Sveriges landsbygder produceras mycket av den mat vi behöver. Det ställer särskilda krav på hur mark kan användas för bostadsbyggande i förhållande till livsmedelsproduktion. Värdefull jordbruksmark behöver skyddas från omfattande exploatering. Men samtidigt måste det vara möjligt att tillskapa enskilda tomter som kan bebyggas. På samma sätt behöver det finnas möjlighet att stycka av befintliga jordbruksfastigheter som inte längre brukas för att möjliggöra att nya ägare kan bebo och bruka marken på nytt. Lagstiftningen på området bör vara utformad så att utveckling och livskraft inte allvarligt förhindras. Därför behövs en proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygder. Utöver detta är också avgiften för avstyckning av mark i vissa fall orimligt hög. Handlar det om stora produktiva arealer är dagens avgifter begripliga, men när det exempelvis handlar om att avstycka en tomt för byggande av en fristående bostad kan avstyckningsavgiften i det närmaste uppgå till 50 procent av fastighetens värde, efter att den bebyggs – allt beroende på var i landet man befinner sig. Också här bör proportionaliteten öka, exempelvis genom att undersöka möjligheten till en lägre avstyckningsavgift om den fastighet som bildas understiger ett visst värde.

Grönt samhällsbyggande

Teknikutvecklingen inom byggsektorn går i dag snabbt. Klimatfrågan är kanske det största skälet till denna utveckling. Medvetenheten i branschen är stor, men mycket arbete återstår för att ställa om hela byggsektorn och nå netto-noll-utsläpp.

För Centerpartiet är det en självklarhet att Sverige ska vara världsledande när det gäller klimatsmart byggande. Men Sverige behöver också vara i framkant när det gäller att planera hållbart. Med klimatförändringarna kommer våra hus och fastigheter att utsättas för nya prövningar. Större krav kommer att ställas på dagvattenhantering, energieffektivitet, hållbar mobilitet med mera. Ambitiösa klimatmål för Sverige som helhet behöver också avspeglats i bostadsbyggandet. Takytor bör betraktas som en strategisk resurs för energiproduktion, dagvattenhantering och ekosystemtjänster. Skäl finns också att införa krav på byggnaders klimatpåverkan som successivt minskar utsläppen från bostadsbyggandet, och styr mot målet om klimatneutralitet. I detta arbete är de införda klimatdeklarationerna för byggande ett viktigt steg på vägen.

Klimatdeklarationerna kommer sannolikt att leda till att trä blir ett mer eftertraktat byggmaterial. Men vid sidan av klimatdeklarationerna behövs också fler insatser för att öka byggandet i trä. När klimatkrav och liknande regelverk utformas är det samtidigt viktigt med ett visst mått av teknikneutralitet. Allt kan inte byggas i trä, därför måste allt byggande, oavsett material, vara en del av den gröna omställning som hela samhället måste genomföra. Regler och styrmedel ska bidra till att stimulera forskning och utveckling som leder till minskad klimatpåverkan. Byggtekniker och materialval bör göras utefter de förutsättningar som råder på platsen, och utifrån byggnaders användningsområde.

Mot bakgrund av ovanstående är det viktigt att tydliga krav ställs på kraftiga utsläppsminskningar och i förlängningen klimatneutralitet också när det gäller användandet av betong som byggmaterial. Detta kräver inte minst att forskning kring nya tekniker främjas.

Samtidigt som det råder osäkerhet kring tillståndet att bryta kalk, som är en grundläggande beståndsdel i cement och betong, finns det en diskussion om hållbarhet och miljöpåverkan. Vi kan konstatera att Sverige under överskådlig tid kommer att ha ett behov av cement och att den ska motsvara högt ställda funktions- och miljökrav på den svenska marknaden. Det tjänar ingenting till att exportera miljöpåverkan så länge det finns en tillgång på kalk inom landet och en outnyttjad potential att välja alternativa material och återvinning. Därför behövs en långsiktig strategi för hur dessa frågor bör hanteras.

Också i befintligt bostadsbestånd är det viktigt att investeringar styr mot ökad hållbarhet och minskad klimatpåverkan. Detta kan också leda till bättre boendemiljöer. Stora energibesparingar kan till exempel uppnås genom modernare ventilation och val av belysning.

För Centerpartiet är det viktigt att beslut fattas nära de människor som berörs av dem. Den statliga nivån bör skapa förutsättningar genom kunskapsspridning, anpassa nationella regelverk och utveckla tekniska standarder, men decentralisera ansvar och befogenheter. Det handlar om att stärka den lokala miljö- och klimatkraften. I dag saknas till exempel en enhetlig definition av bilpooler, vilket gör det svårt att lokalt stödja denna utveckling. Detta trots att det genom bilpooler finns betydande möjligheter att tillföra en ny typ av mer klimatsmart mobilitet utan att behöva använda värdefull mark till parkeringsplatser snarare än bostäder. Kommuner som vill ska ha möjlighet att satsa på spjutspetsprojekt eller testa nya tekniker. Att exempelvis förbjuda biltvätt på gatan kan ha stor betydelse för att begränsa kemikalier i dagvatten.

Avfallet från byggnation, rivning och anläggning – metaller, glas, plast och trä – måste tas om hand bättre. Det finns en omfattande handel med begagnat byggmaterial och olika komponenter, allt från fönster och dörrar till toalettstolar och handfat. Återvunnet byggmaterial som inte anses hålla en hög kvalitet bör inte återanvändas. Men kunskapsuppbyggnaden när det gäller återbruk och återvinning av byggmaterial behöver öka. Det behöver också utvecklas byggmetoder och konstruktioner som underlättar återvinning.

I delar av landet är radon ett problem när det gäller att skapa hälsosamma boendemiljöer. Det är positivt att bidraget för radonsanering återinförts. Men det är också viktigt att radonhalter kontrolleras i samband med renoveringar, i synnerhet i områden med mycket radon. Detta skulle exempelvis kunna ske i samband med obligatorisk ventilationskontroll (OVK).

Biologisk mångfald och ekologisk kompensation

Förlusten av ekosystemtjänster och minskande biologisk mångfald är ett betydande problem, särskilt i samband med ny exploatering när våra städer växer och ny mark tas i anspråk. Centerpartiet ser ett växande behov av ett system för att mäta och säkerställa att biologisk mångfald bevaras och även ökas vid ny exploatering, samt att byggplaner åtföljs av en åtgärdsplan för biologisk mångfald innan de kan godkännas. Ett sådant system kan och bör tillämpas på såväl infrastruktursatsningar som andra större former av exploatering.

En stor mängd ekosystem och arter kan bevaras genom formella skyddsformer såsom naturreservat men samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att våra storstäder och tätorter expanderar och har ett behov av att ta ny mark i anspråk. Denna expansion,

oavsett om det rör järnvägar, gruvor eller nya bostadskvarter, kan inte alltid matchas av att motsvarande yta sätts av för formellt skydd någon annanstans. Istället krävs det att livskraftiga ekosystem och en rik biologisk mångfald ges förutsättningar att existera och frodas parallellt med att samhället växer. Det gynnar både miljön och människors hälsa och välbefinnande. Detta är långt ifrån någon omöjlighet. Ett nationellt kreditsystem för åtgärder som stärker den biologiska mångfalden, likt EU:s system för handel med utsläppsätter, är en möjlig och lovande väg framåt.

För ett antal år sedan presenterades betänkandet av utredningen om ekologisk kompensation (2017:34) som föreslog åtgärder för att motverka nettoförluster av biologisk mångfald vid ny markexploatering. Även om grundansatsen var positiv så saknade den föreslagna modellen tillräckligt med flexibilitet och utrymme för innovation för att kunna inkludera privatsektorn i betydelsefull utsträckning. Centerpartiet anser att det behövs en ny och kortare utredning som tar avstamp i den tidigare. En sådan utredning bör utforma ett system som i högre utsträckning inkluderar näringslivet utöver offentliga aktörer samt klargör den viktiga gränsdragningsfrågan om vilka nivåer av exploatering som ska åtföljas av obligatoriska kompensationsåtgärder och vad för slags åtgärder det kan röra sig om. Det bör noteras att en sådan utredning, eller ett framtida system för ekologisk kompensation, inte ska uppfinna hjulet igen utan utgå ifrån redan antagna och etablerade definitioner och verktyg. Exempelvis bör mätmetoder för graden av biologisk mångfald vara samstämmiga med metoder och verktyg i övriga relevanta lagstiftningar och pågående processer.

Åtgärder för att stärka den biologiska mångfalden måste också integreras tydligare i stadsplaneringen och i kommunernas ansvar. Det ska vara en självklarhet att ytor som det offentliga förfogar över brukas och används på ett sätt som gynnar den biologiska mångfalden. Många infrastrukturmiljöer, såsom vägkanter, banvallar, stationsområden, trädskryngzoner, bangårdar och flygplatser har stor potential att utgöra attraktiva miljöer och spridningsvägar för exempelvis pollinatörer. En annan offentlig yta som kan användas bättre är marken under Svenska Kraftnäts stamnätsledningar. Dessa ytor röjs regelbundet och kan, rätt skötta, utgöra viktiga spridningskorridorer för arter. De privata nätbolagens nät utgör på samma sätt viktiga ytor och kan användas för att gynna den biologiska mångfalden ytterligare genom kloka ersättningar och ett breddat uppdrag i elnätsregleringen. Det finns också många nedlagda sand-, grus- och moräntäkter som med relativt enkla medel skulle kunna utgöra viktiga boplatser för olika bin och steklar som annars har svårt att hitta bra boplatser. Centerpartiet vill även stärka arbetet för en ökad biologisk mångfald i stadsmiljön och anser att plan- och bygglagen (PBL) behöver ses över för att stärka ekosystemtjänsternas roll i stadsplaneringen. Vi vill också se över detaljplaneinstrumentet för att ta hänsyn till möjligheten att bygga tätare, högre och i trä. För att snabba på detta arbete vill vi ge Boverket ett sådant uppdrag.

En hållbar va-infrastruktur

Fungerande infrastruktur för vatten och avlopp är avgörande för trygga och välfungerande boendemiljöer. Stora delar av de svenska va-näten anlades på 1950- och 60-talen och renoveringsbehoven växer allt mer. Finansieringen genom den kommunala vattentaxan har till stor del utformats för att sköta löpande drift, vilket gjort att nödvändiga investeringar skjutits på framtiden. Branschorganisationen Svenskt Vatten beräknar att vi i dag har investeringsutgifter i va-infrastrukturen på cirka 16 miljarder

kronor årligen. För att täcka samtliga identifierade framtida investeringsbehov så behöver den summan öka till cirka 23 miljarder kronor. Det motsvarar en nivå som ligger nästan 40 procent över dagens nivå under perioden 2020–2040.

I dagsläget får en kommun inte ta ut en högre vattentaxa än vad som behövs för att täcka löpande underhåll – de följer en självkostnadsprincip, vilken i sin tur regleras i vattentjänstlagen. Sverige har historiskt haft förhållandevis låga va-taxor då investeringstakten varit låg och att de tidiga investeringarna skrevs av snabbare än de förbrukades. Skulle detta vara det enda sätt som vi möter framtidens investeringsbehov på så krävs det att taxorna fördubblas under en tjuugoårsperiod. Även om det vore teoretiskt möjligt så skulle det slå oproportionerligt hårt mot glesbefolkade kommuner på landsbygden. Stora avstånd och en liten befolkning innebär färre invånare som måste betala för en större kollektiv nytta. Räknat på meter ledning per invånare kan det i vissa glesbygdskommuner röra sig om 30 gånger större ledningslängd än i storstäderna. Räknat i pengar kan det skilja nästan 10 000 kronor per år för en normalvilla i storstadskommunerna med allra lägst taxa och de på glesbygden med högst taxa. Centerpartiet vill utreda möjligheten att ändra vattentjänstlagen så att kommuner ska kunna ta ut en högre va-taxa än vad självkostnadsprincipen tillåter. En förändring skulle osannolikt lösa samtliga finansieringsunderskott i landets alla kommuner, men det är ett av flera nödvändiga verktyg som måste göras tillgängligt för Sverige va-huvudmän.

Det finns också anledning att se över möjligheten att tillåta extern finansiering av va-infrastrukturen för att råda bot på bristen på investeringskapital. I grunden handlar det om att va-taxorna inte kan höjas oändligt mycket, särskilt i de kommuner som redan betalar mest av alla. Kommuner ska inte öka sin skuldsättning genom ökad upplåning. Statliga medel ska användas restriktivt och där de gör mest nytta. Möjligheten att få in privat kapital skulle kunna vara ett mycket viktigt komplement till offentliga medel och höjda taxor. Det finns ett växande tryck från så väl privat sektor som pensionskapitalet att kunna investera i va-infrastrukturen då det erbjuder en lång, säker och trygg avkastning. Dock har de kommuner som har försökt vända sig till externa investerare fått avslag i förvaltningsrätten, vilket indikerar en brist i nuvarande vattenlagstiftning. Synen på offentlig-privat samverkan (OPS) i Sverige, särskilt när det gäller grundläggande infrastruktur som va-näten, är snäv och det finns inslag av misstro mot denna samverkansform från politikens och myndigheternas sida. Centerpartiet vill därför se en särskild utredning som undersöker befintliga hinder i vattentjänstlagen mot att ta in externt kapital samt lämnar förslag på hur detta kan möjliggöras. Utredningen bör även undersöka och tydliggöra kriterier för vilka slags investerare som kan komma ifråga, till exempel kan det finnas anledning att begränsa mängden kapital från tredje land utanför EU.

Att en stor andel småkommuner driver va i helt egen regi är en suboptimal ansvarsfördelning som i förlängningen minskar möjligheterna att rekrytera tillräckligt med kunnig och kompetent personal. För kommuner som redan är hårt ekonomiskt belastade av olika anledningar är det sällan kortsiktigt rationellt att lägga avsevärda resurser på den lokala va-organisationen och dess långsiktiga behov.

På senare år har det dock skett en förändring mot att två eller flera små glesbefolkade kommuner har gått samman kring en gemensam va-organisation som spänner över kommungränserna. Studier har visat att detta är ett mycket effektivt sätt att samfinansiera insatser för kapacitetsuppbyggnad, rekrytera kompetent personal och främja innovation. Det innebär en viss kostnadsökning på kort sikt men på längre sikt möjliggör det både planering och genomförande av fler investeringsprojekt och uppgrader-

ingar av den befintliga infrastrukturen. Denna trend är positiv men det går för långsamt och har hittills skett på frivillig grund. Centerpartiet vill därför se att ett särskilt utredningsuppdrag ges till berörda myndigheter på nationell nivå för att undersöka olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvansvärt att samverka kring va över kommungränser.

En ofta påtalad källa till övergödning är enskilda och gamla avlopp, inte minst i kust- och sjönära områden. Att minska näringsläckaget från dessa bör vara prioriterat men det är samtidigt viktigt att åtgärder inte leder till orimligt dyra och höga krav på enskilda fastighetsägare, något som dessvärre varit fallet under ganska många års tid. Under 2022 lades en proposition fram som tog ett antal viktiga steg bort från det tidigare systemet med tvångsanslutningar till det kommunala va-systemet, vilket i sin tur öppnar upp för mer flexibla och lokala lösningar, exempelvis genom samfälligheter. Centerpartiet kommer noga följa implementeringen och utfallet av de kommande lagändringarna för att säkerställa att det inte leder till förnyade krav och oskäliga kostnader för den enskilde. En viktig del i detta är att miljöbedömningen som görs av enskilda avloppsanläggningar mäter miljöpåverkan på ett holistiskt och tillförlitligt sätt. För att undvika snedvridna miljöbedömningar anser vi att även markretentionens roll i att rena övergödande utsläpp behöver beaktas mer grundligt, något som inte sker i dag.

Faktum är att många fastighetsägare runt om i landet redan har vidtagit miljöförbättrande åtgärder på eget initiativ, vilket är välkommet. Centerpartiet anser att frivillighet snarare än kommunala pekpinningar är ett effektivt sätt att minska de enskilda avloppens bidrag till övergödningen. Men då kan det finnas behov av ekonomiska incitament för den enskilde att vilja vidta åtgärder, likt de som redan finns för installation av bland annat solceller och laddningspunkter för elbilar. Av denna anledning vill vi se över möjligheten att bredda det gröna skatteavdraget till att omfatta installation av miljöanpassade avloppsanläggningar.

Buller

Hälsoeffekterna av höga bullernivåer är väl belagda. Och det är viktigt att begränsa buller i miljöer där människor ska bo och vistas. Samtidigt behöver regler och krav vara proportionerliga och anpassade till de tekniska möjligheter som finns när det gäller att minska bullret, exempelvis genom olika byggtekniker eller andra åtgärder i närmiljön.

Ett exempel på behovet av proportionalitet i bullerfrågor är de rättsfall där grannar till idrottsplatser klagat över ljud från träningar och liknande. I de aktuella fallen har ofta idrottsanläggningen funnits på platsen under mycket lång tid, och att idrottsverksamhet för barn och unga bedrivs där har varit väl känt för dem som flyttat till området. Det borde enligt vår mening vara så att tillkommande fastighetsägare inte har talerätt när det gäller buller som följer av den användning platsen haft sedan tidigare. Ljud som härrör från barns lek och idrottsutövande bör heller inte likställas med industribuller, även om det vid en mätning kan komma att överstiga de decibelvärden som gäller för nybyggnation av bostäder. En grön och hållbar samhällsbyggnad behöver inkludera fritidsaktiviteter och idrott för barn, inte omöjliggöra sådana verksamheter.

Hur buller mäts vid våra bostäder är också en fråga som länge diskuterats. Centerpartiet menar att det finns skäl att se över och modernisera samtliga regler som rör buller. Bland annat genom att mäta och värdera bullernivåer inomhus än på/vid fasad, men också för att stimulera användning och utveckling av nya tekniska lösningar.

Teknikutvecklingen har tagit stora steg, och det är i dag möjligt att skapa tysta inomhusmiljöer också i bullerutsatta områden. Nyproducerade bostäder förväntas klara luftväxlingen och erbjuda ett gott inomhusklimat utan att fönster ska behöva hållas öppna. Därför bör det också erbjudas större möjligheter att bygga bostäder där fönstren inte går att öppna, tekniker för att erbjuda goda boendemiljöer utan öppningsbara fönster finns redan och bör användas där så är lämpligt. Bakgrunden till att vi ser detta som nödvändigt är att behovet av fler bostäder och effektivt markutnyttjande är mycket stort. Och i flera fall är inte gamla regelverk längre rimliga om vi vill bygga täta, attraktiva städer med god tillgång till kollektivtrafik och levande stadsmiljöer.

Utomhusmiljöer såsom skolgårdar är per definition inte lika skyddade som våra bostäder. Det är därför viktigt att ett betydande ansvar tas när nya planer tas fram och att aktivt arbeta för minskat buller. Men lika viktigt som att kartlägga bullret på den plats där en skola planeras är att utvärdera vilka möjligheter som finns att begränsa bullret i samband med byggnation. Detta för att inte omöjliggöra exploatering där sådan kan göras på ett bra sätt även om miljön i grunden är bullerutsatt. Den nationella samordning i bullerfrågor som i dag bedrivs av ansvariga myndigheter är därför viktig och bör utvecklas. Samtidigt har kommunerna ett viktigt ansvar att ta i samband med planeringen. Såväl nationellt som lokalt finns behov av att utveckla arbetet med bullerfrågor. Detta för att kunna sprida goda exempel och ge stöd i dessa komplicerade frågor också till små kommuner som inte alltid har full kapacitet att på egen hand utveckla lösningar. Parallellt med detta är det viktigt att främja forskning i syfte att stärka arbetet med miljö kvalitetsnormen för buller.

Ett moderniserat strandskydd

För Centerpartiet är det en självklarhet att hela Sverige ska kunna växa och utvecklas. Idag ser vi dock hur ett stelbent strandskydd sätter käppar i hjulen för människor som vill bygga sitt hus nära ett vattendrag, landsbygdsföretag som vill utveckla sin verksamhet och kommuner som vill stärka sin attraktivitet. Allt sedan strandskyddslagstiftningen infördes för första gången på 1950-talet har den på olika sätt medfört begränsningar i hur man kan utveckla sin mark och sina fastigheter. De gånger lagstiftningen har setts över och utvecklats har den snarare lett till ytterligare begränsningar och en mer restriktiv tillämpning. Även om strandskyddet råder i hela Sverige så är det allt som oftast landsbygdens utveckling som har fått stå tillbaka. Det har setts som ett hot och inte som en möjlighet för att göra det mer attraktivt att leva och bo i landet.

Centerpartiet vill långsiktigt att strandskyddet ska göras om i grunden genom att det avskaffas och ersätts med stärkt lokal makt för kommunerna att peka ut särskilt skyddsvärda områden där begränsningar för byggande bör gälla. I syfte att göra det lättare att få bygga strandnära och skapa bättre förutsättningar för bostäder och näringsverksamheter, inte minst på lands- och glesbygden, är det långsiktigt en av de mest effektiva reformer som kan genomföras. Det kommer skapa nya jobb och tillväxt och stärka möjligheten att förverkliga sina drömmar oavsett var man bor i Sverige. Det är en av grundpelarna i vårt parti. Ett avskaffat generellt strandskydd har också effekten att kommunerna återtar viss makt och inflytande från länsstyrelserna att besluta i frågor som rör lokal exploatering och utveckling. I förlängningen är det ett sätt att stärka invånares och närboendes inflytande och medbestämmande i vad som väsentligen är

lokala frågor. Kommunerna känner bäst de lokala förutsättningarna och behoven och är därför bäst lämpade att göra bedömningar om vad som bör skyddas lokalt.

I slutet av 2020 presenterades förslagen i utredningen om ett reformerat och differentierat strandskydd (SOU 2020:78), en fråga som Centerpartiet drev inom ramen för det tidigare regeringssamarbetet. Betänkandet mynnade ut i en proposition som dock avslogs i riksdagen våren 2022 med följderna att nuvarande stelbenta strandskyddsreglerna fortsätter att gälla. De förslag som lades fram i betänkandet innebär i sin helhet de mest långtgående lättnaderna i regelverket sedan strandskyddet infördes på 1950-talet, något vi ser mycket positivt på. Ett flertal av dessa förslag är möjliga att förverkliga på kort sikt och skulle göra skillnad självständigt.

Vi vill se att strandskyddet upphävs vid små sjöar med en vattenyta som uppgår till en hektar eller mindre samt mindre vattendrag som är två meter eller smalare. Vi vill inte heller att det ska finnas något strandskydd vid anlagda vatten, vilket innefattar en stor andel konstgjorda sjöar, dammar och våtmarker. Dessa förslag kan betraktas som några av utredningens viktigaste och de som vi menar kan göra störst skillnad i praktiken på kort sikt. Historiskt har nuvarande strandskyddsregler utgjort ett hinder för näringsverksamheter som vill bygga och utveckla i områden där det kan finnas just ett litet vattendrag, en mindre sjö eller en anlagd våtmark. Många lantbrukare och markägare har tidigare dragit sig för att anlägga en våtmark på grund av oron att det begränsar deras möjligheter att utveckla sin verksamhet eller att bygga ut sitt hus. Vi vill att det blir betydligt enklare att kunna bidra till en ökad lokal artrikedom samt till att förebygga övergödning. Vi vill att avskaffandet av strandskyddet i ovan nämnda typer av områden generellt ska gälla i hela landet.

Givet hur exploateringen av stränderna, befolkningstätheten och exploateringstrycket skiljer sig åt både mellan och inom länen och kommunerna finns det starka och motiverade skäl att beslut om strandskyddsdispenser ska tas så lokalt som möjligt. Nuvarande bestämmelser om LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära läge) menar vi bör tas bort då de bedömts vara ineffektiva och bristfälliga i att ge dispenser där så är motiverat samt att upprätthålla ett fungerande strandskydd där sådana behov föreligger. Vi vill att dessa automatiskt ersätts med det nya begreppet strandnära utvecklingsområden. Centerpartiet anser att makten och inflytandet över strandskyddet behöver ligga närmare människors vardag, närmare bestämt i kommunerna. Vi är övertygade om att det är möjligt att skapa en positiv utveckling i hela landet samtidigt som känsliga stränder skyddas och goda livsvillkor för djur och växter bevaras.

Vi vill därför se att kommunerna får möjligheten att peka ut strandnära utvecklingsområden i sina översiktsplaner och i dessa kunna tillämpa tre nya och generösa skäl för dispens. Detta kan också stimulera ökat lokalt medborgerligt engagemang i de här frågorna. Dessa områden bör kunna vara hur stora som helst men ska ha god tillgång till obebyggd mark, inte ha stor efterfrågan på sig för bebyggelse och inte vara av särskild betydelse för något av strandskyddets syften, som att bevara skyddsvärda miljöer. Vi anser att det är viktigt att det tydliggörs att det måste vara den enskilda platsens förutsättningar som avgör om ett område är lämpligt som strandnära utvecklingsområde. Det bör heller inte finnas någon begränsning i hur många strandnära utvecklingsområden som kan pekas ut i en kommun. Vi anser att länsstyrelserna, efter ansökan från en eller flera kommuner, helt eller delvis ska kunna upphäva strandskyddet inom ett utpekat strandnära utvecklingsområde och inte heller ha möjligheten att ändra eller återkalla tidigare förordningar och beslut om strandskyddets omfattning. Samtidigt anser vi att det är viktigt att de tre kriterierna för strandnära utvecklingsområden som föreslogs i

utredningen definieras och preciseras tydligt i syfte att undanröja osäkerhet och öka förutsägbarheten. Därtill är det av stor vikt att de särskilda skälen för dispens att upphäva strandskyddet i ett strandnära utvecklingsområde breddas och utökas, i syfte att skapa möjligheter för boende och näringsverksamheter att till exempel bygga enstaka hus eller tillhörande komplementbyggnader.

I takt med klimatförändringarna så kommer behovet av klimatanpassningsåtgärder också att öka i syfte att skydda befintlig bebyggelse. Många av dessa åtgärder kommer behöva ske i strand- och kustnära lägen, för att exempelvis förebygga konsekvenserna av stigande havsnivåer. Därför anser vi att det ska bli enklare att vidta klimatanpassningsåtgärder längs stränderna och menar att det finns behov av att tydliggöra när dispens för detta kan ges.

I utredningen om ett differentierat strandskydd föreslogs det att en ny utredning bör tillsättas som undersöker de olika undantagen för de areella näringarna i strandskyddslagstiftningen. De areella näringarna har genomgått stora förändringar under den tid som nuvarande strandskyddsbestämmelser har funnits och vi anser att lagstiftningen inte matchar dagens verklighet på landsbygden. Många näringsidkare bedriver idag samtidigt ett flertal olika typer av verksamheter, något som ofta är en nödvändighet för en levande och hållbar landsbygd. Som belysande exempel kan konstateras att ostronskörd har klassats som en areell näring och därför har en enkel brygga och en förrådsbod som behövs för ostronverksamheten undantagits från strandskyddsreglerna. Däremot har musselodling jämförts med fiskodling och därför krävt dispens och en omfattande tillståndsprocess för den enskilde näringsidkaren. Att samtidsanpassa och modernisera regelverket kring de areella näringarna bör därför vara prioriterat.

Alireza Akhondi (C)

Stina Larsson (C)

Martin Ådahl (C)

Ulrika Heie (C)

Helena Lindahl (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Daniel Bäckström (C)

Rickard Nordin (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Anders Ådahl (C)

Niels Paarup-Petersen (C)